

TRIEDNA PODSTATA POLITIKY

MARINA LAŠINOVÁ

Problematika triednej podstaty politiky a triedneho hľadiska v politickej teórii nebola u nás v poslednom období primerane svojmu významu skúmaná. Naopak zo strany pravicovo-oportunistických síl sme pozorovali zjavné pokusy túto problematiku podceňovať a ignorovať.

Vzhľadom na teoreticko-praktickú a spoločensko-politickú aktuálnosť a potrebu riešiť túto problematiku z platformy marxizmu-leninizmu rozhodla sa redakčná rada uverejniť túto stať doc. M. V. Lašinovej z Moskvy, ktorá v tomto školskom roku pôsobí ako hosťujúca docentka na Oddelení filozofie na Ústave marxizmu-leninizmu UK v Bratislave.

Učenie o triedach a triednom boji tvorí najdôležitejší teoretický základ marxizmu. V. I. Lenin ho charakterizoval ako „základ marxizmu“¹, ako učenie, v ktorom sú vyjadrené všetky osobitosti sociologickej metódy marxizmu, spájajúceho najväčšiu, prísnu vedeckosť s revolučnosťou.²

Dôležitosť úlohy marxistickej teórie tried a triedneho boja vyplýva z toho, že odhaľuje vzťah objektívnych podmienok a subjektívneho faktora v dejinách, obrovskú úlohu tried, ich uvedomelej činnosti pri realizácii objektívnych predpokladov historického procesu.

Spojenie vysokej a prísnej vedeckosti s dôslednou revolučnosťou si nevyhnutne žiada analýzu triedneho charakteru, triednej podstaty akýchkoľvek spoločenských javov (sociálnych síl, hnutí, udalostí), lebo iba taká analýza umožňuje zhodnotiť ich skutočné historické tendencie a ich spoločenskú úlohu.

Triedna analýza je osobitne dôležitá pre pochopenie javov politického života, lebo politika je najšpecifickejšia a najaktívnejšia forma vyjadrenia a realizácie triednych záujmov. Základné špecifikum a základná spoločenská funkcia politiky spočíva v tom, že sa v nej vyjadrujú a potom predmetne, prakticky uskutočňujú objektívne podmienené ciele a úlohy tried. Z toho vyplýva, že triednosť a straníckosť sú neoddeliteľné od politiky, tvoria jej najhlbší vnútorný základ, jej podstatu.

¹ Pozri V. I. Lenin, Spisy, zv. 15, Bratislava 1958, 29.

² Pozri V. I. Lenin, Spisy, zv. 1, Bratislava 1953, 289–291.

Čím rozvinutejši a ostrejši sa stáva historický triedny boj, tým výraznejšie sa prejavuje triedna podstata politiky, tým dôležitejšia je jej úloha. Súčasná epocha prechodu od kapitalizmu k socializmu sa vyznačuje rastúcou „politizáciou“ spoločenského života v celom svete, vo všetkých jeho ohniskách. V týchto podmienkach nadobúda otázka triednej podstaty politiky mimoriadny význam a je predmetom najostrejšieho ideovo-politického boja.

Skutočný, reálne existujúci vzťah medzi politikou a triedami, ich postavením, záujmami a praktickou činnosťou sa všemožne skresľuje rôznymi smermi buržoáznej filozofie, sociológie a najmä tzv. politickou vedou. Tieto smery, ktoré sa vcelku a všeobecne delia na idealistické a vulgárne materialistické, sú rovnako späté s priamou či zamaskovanou negáciou triednej podstaty politiky, s hlásaním „netriednej“ demokracie, štátu a pod.

Idealistické odtrhnutie politiky od jej ekonomického a triedneho základu vedie k záverom v duchu živelného, na samopohybe založeného vedomia vývinu politických javov, včítane tých, ktoré majú obrovskú materiálnu silu — politických organizácií, inštitúcií, demokratických ustanovizní. Politické inštitúcie sa pritom chápu ako „netriedne“, charakterizované len znakom „všeobecnosti“, schopnosťou jednoducho riešiť protirečenia medzi osobitným a všeobecným v spoločenskom živote, vyjadrovať a obhajovať záujmy „všeobecného blaha“.

Tradičné koncepcie mimotriednosti politiky sa teraz zdôvodňujú novými argumentmi, súvisiacimi s aktivizáciou buržoáznych politických inštitúcií, najmä štátu, jeho rastúcimi zásahmi do ekonomického a sociálneho života. Tieto zásahy, realizované v záujme vedúcich monopolistických skupín, odhaľujú, ako nikdy predtým, skutočnú triednu podstatu buržoázneho štátu. Interpretujú sa zároveň v priam opačnom zmysle, ako zánik posledných príznakov triednosti buržoázneho štátu, ako akási „organizačná revolúcia“ v podstate a funkciách štátu, ktorá z neho robí nástroj všetkých spoločenských skupín, včítane všetkých pracujúcich. Idea „štátu všeobecného blaha“, pôvodne vyhlásená buržoáznymi ekonómami (Keynes, Schumpeter a i.), je jednou z najrozšírenejších ideí v buržoáznej a oportunistickej literatúre. Uvádzajú sa napríklad takéto definície štátu: „Štát možno definovať ako politickú organizáciu (alebo asociáciu) skupiny ľudí, žijúcich na určitom území, ktorej cieľom je napomáhať spoločným záujmom“.³ „Štát vyjadruje tú starostlivosť o blaho bližného, ktorá má základ v kresťanskej láske“.⁴ Ideu „štátu všeobecného blaha“ aktívne hlása aj sociálny reformizmus. Anglický labourista G. Cole písal: „Štát prestal byť jednoduchým nástrojom triedneho útlaku a v istej miere sa tiež stal prostriedkom obhajoby záujmov podriadených tried a uskutočnenia istej redistribúcie dôchodku medzi bohatými a chudobnými“.⁵

Vulgárne materialistické smery v buržoáznej sociológii používajú svoje postupy a metódy na zdôvodnenie netriednej povahy politiky, hlavne hrubého mechanistického determinizmu, ktorý vychádza z predstáv o existencii priamej, bezprostrednej súvislosti politiky a ekonomiky a dokonca politiky a techniky.

³ V. Mund, *Government and Business*, N. Y. 1955, 3.

⁴ K. Boulding, *The Organisational Revolution*, N. Y. 1953, 10.

⁵ G. D. Cole, *Kapitalizm v sovremennom mire*, Moskva 1958, 30.

Tieto smery sa osobitne zaktivizovali v podmienkach vedeckotechnickej revolúcie, výdobytky ktorej sa prezentujú v duchu „jednotnej industriálnej spoločnosti“, „všeobecného súladu“, „nadbytku“, „intelektualizácie“, v dôsledku čoho vraj mizne triedny prvok v politickej nadstavbe buržoáznej spoločnosti. Napríklad známa „štádiálna teória“ W. Rostowa vysvetľuje politickú štruktúru bezprostredne určitými výrobnotechnickými črtami tej-ktorej spoločnosti. Zmeny politickej štruktúry v štádiu, ktoré Rostow volá „posun“, vyvolávajú vraj z vysokej masovej spotreby, ktorá dáva buržoáznemu štátu možnosť starať sa o všetkých, rozdeľovať rastúce zdroje v záujme všeobecného blahobytu.⁶

Oportunizmus a revizionizmus celkom prijali buržoázne princípy netriedneho prístupu k analýze politických javov, vnášajú ich do robotníckeho hnutia, ktoré sa pokúšajú odvieť z revolučných pozícií. Prítom nemožno nebrať do úvahy aktivizáciu a teda rastúce nebezpečenstvo oportunizmu, to, že revizionizmus v teórii pripravuje cestu pre oportunistickú prax, ktorá priamo poškodzuje jednotu a bojaschopnosť antiimperialistických síl.

Zápas za zomknutie a ideovú čistotu robotníckeho hnutia nastoľuje úlohu zintenzívniť teoretickú prácu komunistických strán a predovšetkým využiť ohromné bohatstvo marxisticko-leninských ideí, preverených a neprestajne obohacovaných praxou. V tomto smere je osobitne dôležité všestranne chápať marxisticko-leninské poučky o triednej podstate politiky, všetkých javov, ktoré majú vzťah k tejto oblasti spoločenského života.

Otázka o triednej povahe politiky je v podstate otázkou o súvislosti politiky, ako nadstavbového javu, s objektívne existujúcimi triedami, ich záujmami a vzájomnými vzťahmi. Odhaliť charakter tejto súvislosti možno len vtedy, ak sa dôsledne pridržame materializmu a dialektiky. Pre marxistické ponímanie všetkých foriem nadstavby, včítane politiky, tvorí východisko téza o ich koniec koncov určujúcej závislosti od ekonomických vzťahov. Určujúce pôsobenie ekonomiky na politiku sa prejavuje v smere oboch stránok základnej filozofickej otázky. Ontologický aspekt závislosti, t. j. závislosť politiky „v bytí“, z hľadiska vzniku, existencie, fungovania a rozvoja politických útvarov je prvotný, počiatočný. Jeho dialektická analýza odhaľuje celý súbor vzájomne spätých vzťahov. Predovšetkým to sú vzťahy príčiny a účinku — vyvolávajúceho a vyvolaného, hybného a poháňaného, meniaceho a premenného, ktoré odhaľujú prevažne genetické, činné súvislosti. Ďalej sú to vzťahy základu a fundovaného, ktoré už neodhaľujú natoľko hlbinný pôvod politických javov ako skôr smer ich vývoja v závislosti od pohybu ekonomického základu a tiež dôležitú zákonitosť „vzájomného pôsobenia nerovných síl“; vzťahy obsahu a formy, umožňujúce odhaliť nielen základnú tendenciu vývinu, ale aj to, ako sa táto zosobňuje v konkrétnej politickej forme vo všetkých jej určeníach; nakoniec vzťahy podstaty a javu, ktoré pamáhajú odhaliť boj protirečivých tendencií v ekonomike spoločnosti, tvoriacich najhlbší prameň a podstatu každého politického vývinu, napomáhajú určiť hlavnú stránku protirečenia, víťazstvo ktorej je historicky nevyhnutné a pod.

⁶ Pozri W. Rostow, *The Stages of Economic Growth. A Non-Communist Manifesto*, Cambridge 1960, 5.

Ekonomika hrá vedúcu úlohu vo vzťahu k politike aj v gnozeologickom zmysle, t. j. predovšetkým ako v konečnom dôsledku určujúci objekt akýchkoľvek politických odrazov. Ekonomika je konečný objekt odrazu vo všetkých ideologických formách, avšak politika ako „prvá ideologická sila“ (Engels) odráža ekonomickú štruktúru nielen primárne, lež aj špeciálne z hľadiska jej objektívnej subordinácie, t. j. podriadenia všetkých jej prvkov hlavnému, teda vzťahom k výrobným prostriedkom. Táto dôležitosť objektu odrazu podmieňuje najpodstatnejšie osobnosti spôsobu odrazu, ktorý je pre politiku charakteristický: najkratšiu cestu a najmenej sprostredkovaný charakter politických odrazov, ich osobitnú dynamičnosť, zreteľnosť a ostrosť a nakoniec najvyšší stupeň zovšeobecnenia ekonomických potrieb z hľadiska jestvujúcich alebo vyvíjajúcich sa foriem rozdeľovania výrobných prostriedkov.

Ekonomická analýza je prvou nevyhnutnou podmienkou vedeckého materialistického skúmania politiky. Z toho však vôbec nevyplýva, že sa môžeme obmedziť iba na túto analýzu. Dialektický materializmus na rozdiel od vulgárneho „ekonomického materializmu“ poukazuje na *konečnú* závislosť politiky od ekonomiky, na to, že ich súvislosť nie je priama, že je sprostredkovaná zložitou, relatívne samostatnou oblasťou „sociálneho“⁷, najmä triedami ako hlavným prvkom sociálnej štruktúry spoločnosti.

Potreby ekonomického vývinu sa nerealizujú samy od seba, ale len uvedomelou činnosťou. Aby táto činnosť bola možná, vnútorne protirečivé tendencie ekonomiky (konzervatívna a progresívna) musia byť najskôr vyjadrené v objektívnom postavení a záujmoch tried a potom v ich politickom vedomí a politicky organizovaných akciách.

Triedy sú teda najbližším, bezprostredným a špecifickým základom politiky. Táto všeobecná predstava o substanciálnom význame tried sa pre celú oblasť politických javov konkretizuje v chápaní tried ako subjektu a predmetu politiky. Predpokladom je tu sledovanie ontologického aspektu pri skúmaní politiky, lebo triedy sa vtedy chápu ako spoločenská sila, ktorá plodí, „produkuje“ politiku, ktorá je jej tvorcom a zároveň aj intelektuálnym, morálnym a fyzickým realizovateľom politických triednych úloh.

Tento aspekt, týkajúci sa najdôležitejších otázok vzniku, vývinu a podstaty politiky rôznych tried, je zameraný predovšetkým proti idealistickým koncepciám politiky. Z hľadiska idealizmu nie je subjektom politiky trieda ani nijaká iná spoločenská skupina, je ním zbavené triednych určení vedomie, vedomie absolútne, abstraktné či individuálne. V súčasnej buržoáznej sociológii sú veľmi rozšírené teórie „silnej osobnosti“, „politického vodcovstva“ atď., ktoré funkciu „produkcie“ pripisujú politikom, tzv. neformálnym skupinám, bojujúcim o moc a dokonca jednotlivým osobnostiam. Tak sa trieda ako nositeľ určitej politiky nahrádza „atomizovanými“, netriednymi spoločenstvami a jednotlivcami.

⁷ Pojem „sociálne“ sa v marxistickej literatúre používa tak v širokom zmysle (spoločenské na rozdiel od prírodného), ako aj v užšom zmysle. V druhom prípade označuje osobitnú, relatívne samostatnú oblasť spoločenského života, ktorá zahŕňa etnické spoločenstvá, stavy, profesie, sociálne vrstvy, ich vzájomné pôsobenia atď. V tomto prípade máme na mysli „sociálne“ práve v tomto zmysle, nakoľko ide o vzťah „ekonomického“, sociálneho a „politického“ ako jednotlivých sfér spoločenského života.

Marxistická predstava o triedach ako subjektoch politiky je zameraná aj proti vulgárne materialistickým teóriám, ktoré vychádzajú z rôznych predstáv o priamej, automatickej súvislosti medzi ekonomikou a politikou. Snaha obísť, zamlčať celú oblasť triednych vzťahov, v ktorej sa vytvára sociálna nerovnosť, ignorovanie triednej analýzy buržoáznej spoločnosti vedú k objektivizmu a apologetike, k tomu, že sa úloha subjektu pripisuje výlučne buržoázii.

Pre idealizmus a vulgárny materializmus vcelku spoločná tendencia negovať triedny princíp v chápaní subjektu politiky je zameraná predovšetkým na diskreditáciu robotníckej triedy ako tvorcu a nositeľa samostatnej revolučnej politiky, ako sily, stojacej na čele svetového pokroku. Týmto cieľom slúžia početné teórie o zmiernení tried, vrastaní robotníckej triedy do systému štátno-monopolistickej organizácie, o tom, že robotnícka trieda stratila predošlého bojového ducha, revolučne pretvárajúcu úlohu v spoločnosti. Tým istým cieľom slúžia aj maloburžoázne, anarchistické koncepcie, podľa ktorých sa vraj obnova súčasnej spoločnosti stala poslaním utláčaných skupín kapitalistickej spoločnosti. Podľa H. Marcuseho sú napríklad takýmito skupinami práceneschopní, väzni, študenti, lumpenproletariát, teda, podľa jeho vyjadrenia, všetci „outsideri“, ktorí sa búria proti buržoáznej spoločnosti.

„Ultraľavé“ avanturistické názory, šírené napríklad trockistickými skupinami, nevyhnutne súvisia s malomeštiackym povýšeneckým vzťahom k robotníckej triede. Robotnícku triedu nechápu ako subjekt triedneho boja a ako prirodzeného vodcu všetkých demokratických síl, ale v najlepšom prípade ako objekt „revolučnej výchovy“, kde „vychovávateľom“ je inteligencia a študujúca mládež, medzi ktorými sa pestujú nálady „vyvolenosti“ a sektárstva.

Ráznu odpoveď na podobné náhlady nedávno uviedol predseda Jednotnej socialistickej strany západného Berlína Gerhard Danelius v článku *Naša strana a západoberlínska mládež*: „Povedali sme študentom celkom jasne: robotnícka trieda nie je objekt pre poučovanie. Rovnako ako všetky marxisticko-leninské strany chápeme robotnícku triedu ako hlavnú revolučnú hybnú silu spoločenských premien“.⁸

Triedy sú bezprostredným základom politiky nielen v ontologickej, ale aj v gnozeologickej rovine, vystupujú ako jej špecifický objekt či presnejšie, predmet.⁹ Ekonomická štruktúra, vzťah k výrobným prostriedkom sú objektom politiky len v konečnom dôsledku. Bezprostredným predmetom politického odrazu, uvedomenia, stávajú sa iba vtedy, ak sa prejavujú v objektívnych záujmoch tried, v úzkom a najpodstatnejšom zmysle, v spoločnom záujme triedy. Spoločný záujem vzniká a existuje objektívne ako vzájomná závislosť individuí, medzi ktorými je rozdelená práca. Avšak vo svojej objektívnej existencii, v reálnom živote nie je oddelený od čiastkových záujmov — skupinových, cechových, profesionálnych, splýva s jednotlivým a zvláštnym, aj keď v samej

⁸ Kommunist, Moskva 1970, č. 16, 108.

⁹ Vyclenenie pojmu predmetu politiky, ako aj iných ideologických foriem, má zmysel v tom smere, že umožňuje rozlišovať pre všetky tieto formy spoločný objekt — jednotnú ekonomickú štruktúru spoločnosti — a vyvolávané ňou rôzne spoločenské potreby, ktoré nachádzajú svoj výraz v predmete, špecifickom pre každú formu.

skutočnosti je už daný aj objektívny vzťah všeobecného a jednotlivého ako vzťah subordinácie. Hlavná úloha politiky spočíva práve vo vedomom vyjadrení tohto vzťahu, vyčlenení základného, všeobecného záujmu triedy, v podriadení jednotlivých, dočasných miestnych záujmov všeobecnému, teda v skoncentrovaní „všetkých“ záujmov do roviny politického záujmu. Táto tvorivá funkcia politiky zabezpečuje jej vysokú triednosť, nakoľko iba vysoká úroveň zovšeobecnenia mimoriadne početných, nezriedka protirečivých záujmov triedy umožňuje preniknúť do samej podstaty jej objektívneho postavenia, odhaliť základy jej bytia, pochopiť úlohy, ktoré z neho nevyhnutne vyplývajú, t. j. pochopiť, čo daná trieda v súhlase s týmto bytím bude historicky nútená robiť.¹⁰

Jednako predmet politiky sa neredukuje na spoločný záujem triedy, je značne širší, pričom sama jeho šírka je záväznou podmienkou aj skutočného, podstatu vecí postihujúceho poznania danej triedy. Záujmy každej jednotlivéj triedy neexistujú samy osebe, avšak len v súvislosti a vo vzájomnom pôsobení so záujmami iných tried, všetkých sociálnych skupín. Tak hlavné v ekonomickom postavení tried — rozdelenie výrobných prostriedkov — je vzťahom a môže sa teda chápať iba ako vzťah. Ekonomické, ako aj všetky iné spoločenské javy sú vždy spoločenskými vzťahmi, poznanie ktorých sa stáva nemožné, ak sa ich jednotlivé stránky umele izolujú a skúmajú sa bez vzťahu k iným stránkam a bez konfrontácie s nimi. Prakticky sa taká konfrontácia realizuje v každom vystúpení robotníkov proti buržoázii, počnúc bojom za najelementárnejšie potreby a požiadavky. Vzťah buržoázie k týmto požiadavkám, jej ústupky v menej podstatných otázkach, aby sa obhájili podstatnejšie, rastúca skúsenosť robotníkov, ktorí vidia labilnosť týchto ústupkov, to všetko je tá praktická konfrontácia, praktické poznanie skutočnej súvislosti, vzájomnej spätosti záujmov rôznych spoločenských skupín, predovšetkým antagonistických tried.

Aby bolo možné postihnúť ich „veľku“, v celej zložitej súbornosti a dynamickosti, nestačí len empirická, ale je potrebná aj teoretická úroveň triedneho myslenia. Sama prax triedneho boja podmieňuje jeho nevyhnutnosť a vytvára preň predpoklady, ukazujúc nemožnosť poznania záujmov tried mimo poznania všetkých sociálno-triednych vzťahov. Z toho vyplýva, že predmet politiky (politického poznania) v širokom zmysle tvorí celá oblasť sociálnych procesov, že len uvedomelé postihnutie celej oblasti, ktoré vytvára možnosť najširších zovšeobecnení, podmieňuje súčasne proces postihnutia záujmov danej triedy ako predmetu politiky v úzkom, vlastnom a najpodstatnejšom zmysle. Tu sa prejavuje jedna zo závažných všeobecných zákonitostí poznávacieho procesu: vzťah konkrétneho a abstraktného, zvláštneho a všeobecného. Sú známe Marxove myšlienky o poznaní konkrétneho, ktoré v myslení vystupuje ako výsledok syntézy, prepracovania vnemov a predstáv na pojem, ako prechod od chaotických predstáv o konkrétnom k jeho pojmu, ako bohatom súbore, ktorý má početné určenia a vzťahy.¹¹ Tieto poučky sa plne vzťahujú aj na poznanie záujmov triedy ako zvláštneho a konkrétneho, ktoré sa stáva reálne konkrétnym len pri porovnaní so všeobecným, ktoré umožňuje široké zovšeobecnenie a abstrahovanie.

¹⁰ Pozri K. Marx — B. Engels, Spisy, zv. 2, Praha 1957, 51.

¹¹ Pozri K. Marx — B. Engels, Spisy, zv. 13, Praha 1963, 675—677.

V. I. Lenin v práci *Čo robiť* všestranne rozobral a hlboko rozpracoval pojem „skutočného politického uvedomenia“. Písal, že vedomie robotníkov nemôže byť skutočne triednym, politickým, ak robotníci sa „na konkrétnych a pritom rozhodne páčivých (aktuálnych) politických faktoroch a udalostiach nenaučia pozorovať každú z ostatných spoločenských tried vo všetkých prejavoch ich duševného, mravného a politického života; ak sa nenaučia používať v praxi materialistickú analýzu a materialistické hodnotenie všetkých stránok činnosti a života všetkých tried, vrstiev a skupín obyvateľstva“.¹² „Oblasť, z ktorej jedine možno načerpať toto uvedomenie, je oblasť vzťahov všetkých tried a vrstiev k štátu a vláde, oblasť vzájomných vzťahov medzi všetkými triedami.“¹³

Poukazujúc na nevyhnutnosť širokých, všestranných politických zovšeobecnení, Lenin zdôrazňuje, že ich základ a jadro tvorí triedny pohľad, z pozíc ktorého sa uskutočňujú tieto zovšeobecnenia. A triedne hľadisko je nerozlučne späté so všeobecným záujmom triedy, ktorá hrá vedúcu úlohu v celom procese triedneho politického poznania reality. Odpovedajúc na námietky „ekonomistov“, že vraj všestranná politická výchova a práca vo všetkých vrstvách obyvateľstva nevyhnutne oslabuje triedne hľadisko a triedny charakter proletárskeho hnutia, Lenin písal, že tieto vymyslené námietky odhaľujú antimarxistické, oportunistické chápanie princípu triednosti, jeho znižovanie na úroveň profesionálnej, trady-unionistickej politiky. Marxisticky chápaná triednosť politiky je nezlučiteľná s triednou obmedzenosťou, nevyhnutne si žiada ohromnú šírku spoločenského rozhladu, avšak za tej hlavnej podmienky, že vysvetľovanie všetkých otázok spoločenského života sa nesie v zásadnom proletárskom duchu, bez akéhokoľvek nadbiehania úmyselným a neúmyselným deformáciám marxizmu, realizuje sa marxistickou stranou, ktorá sa usiluje o revolučnú výchovu proletariátu a ochranu jeho politickej samostatnosti.¹⁴

Teda gnozeologický aspekt, odhaľujúci závislosť politiky od tried v rovine problémov odrazu, má svoje špecifikum, včítane špeciálneho smerovania v boji s buržoáznou a oportunistickou ideológiou, ktorá sa usiluje obmedziť robotnícku triedu výlučne na jej „vlastné“, robotnícke záujmy, len na ekonomický boj atď. V súčasnosti sa uvádza množstvo „nových“ dôvodov na podporu takého obmedzovania robotníckeho hnutia, dôvodov, spätých s javmi štátnomonopolistického kapitalizmu a vedeckotechnickej revolúcie. Objavujú sa tvrdenia, že v „spoločnosti nadbytku“ a „všeobecného súladu“ sa robotnícka trieda nemôže usilovať o väčší blahobyť, že sa o to stará sám buržoázný štát, že v podmienkach búrlivého technického pokroku a stále rastúcej zložitosti spoločenského života proletariát nie je schopný prevziať riadenie spoločnosti, že je preň dokonca výhodnejšie, ak sa obmedzí na starostlivosť o vlastný komfort a bude vystupovať v úlohe „žiadajúcej“ triedy. Pravicový oportunizmus a revizionizmus sa aj teraz usiluje prezentovať širokú politickú činnosť proletariátu ako ústup z triednych pozícií. Oportunistická skupina „Manifesto“, pôsobiaca vo vnútri talianskej komunistickej strany a vylúčená z nej v januári 1970, bojovala proti upevňovaniu triednych

¹² V. I. Lenin, Spisy, zv. 5, Bratislava 1956, 366.

¹³ V. I. Lenin, Spisy, zv. 5, Bratislava 1956, 374.

¹⁴ Pozri tamtiež, 384.

spojenectiev proletariátu, proti jeho vedeniu jednotného antimonopolistického hnutia, hlásala uzavretú činnosť, obmedzujúcu sa len na ekonomické požiadavky, hlásala napríklad ideu tzv. „robotníckych rád“, ktoré vraj môžu oponovať moci monopolov v podnikoch. Sociálny reformizmus a revizionizmus v iných krajinách používa podobné, analogické metódy. V detailoch sa líšia, no v podstate sa zhodujú. Tieto metódy obmedzujú rozhľad proletariátu, t. j. predmet jeho politického poznania a činnosti, usilujú sa znemožniť jeho vývoj ako subjektu vlastnej revolučnej politiky, podriaďujú robotnícku triedu buržoáznej politike, premenia robotnícke strany na oporu a nástroj buržoáznych strán a koniec-koncov kapitalistických monopolov.

V tejto súvislosti si treba všimnúť vzájomnú dialektickú súvislosť objektu a predmetu politiky alebo, povedané inými slovami, ontologického a gnozeologického aspektu celej problematiky, ktorá sa týka skúmania triednej podstaty politiky. Predmet politického poznania sa vytvára v procese formovania „triedy pre seba“, pretože len v praktickom boji, ktorý vedie skutočne proletárska strana, sa obzor robotníckej triedy rozširuje a zahŕňa celospoločenské otázky, včítane úloh radikálnej premeny celej spoločnosti. Jednako vznik takéhoto predmetu politického uvedomenia pôsobí na konštituovanie triedy ako subjektu politiky, dokončuje jeho premenu na „triedu pre seba“, na silu, ktorá je schopná realizovať svoje historické poslanie. Na túto skutočnosť poukazoval V. I. Lenin, keď dokazoval nesmiernu dôležitosť idey hegemonie proletariátu: „Z hľadiska marxizmu tá trieda, ktorá odmieta myšlienku hegemonie alebo ju nechápe, nie je triedou alebo ešte nie je triedou, ale je *cechom* alebo súhrnom rozličných cechov“.¹⁵ Keď je idea hegemonie pochopená, znamená to, že „zo súhrnu... cechov vyrástla trieda, lebo práve to, že si celý tento súhrn cechov osvojil myšlienku hegemonie a že ju svojou činnosťou uviedol do života, práve to mení tento súhrn cechov na triedu“.¹⁶

Lenin neraz zdôrazňoval, že proletariát je revolučný iba natoľko, nakoľko je schopný viesť za sebou všetky demokratické sily spoločnosti, realizovať „taktiku ľavého bloku“, že politické sebaurčenie proletariátu závisí od boja za politické sebaurčenie celého národa.¹⁷

Úloha rozsiahlej politickej činnosti triedy ako vodcu všetkých demokratických síl nadobudla na dôležitosť v súvislosti s tým, že sa rady jeho triednych spojencov v súčasnom antiimperialistickom boji rozšírili. Túto úlohu nemožno úspešne riešiť bez teoretického rozpracovania celého súboru problémov, ktoré odhaľujú v politike proletariátu tu hlavné — jej základnú triednu podstatu. Taká teoretická práca má prvoradý význam v podmienkach výstavby socializmu. Ako ukazujú nedávno minulé udalosti, antisocialistické živly sa snažia z hľadiska buržoázie a maloburžoázie za každú cenu oslabiť proletárskotriedny prístup k riešeniu spoločenských otázok. V tomto zmysle sú veľmi typické početné modely „netriedneho“ socializmu, v ktorom sa stráca vedúca úloha robotníckej triedy a jej marxistickej strany. V skutočnosti je taký „netriedny“, „demokratický“ socia-

¹⁵ V. I. Lenin, Spisy, zv. 17, Bratislava 1958, 43.

¹⁶ Tamtiež, 43.

¹⁷ V. I. Lenin, Spisy, zv. 17, Bratislava 1958, 347—350 a i.

lizmus zrieknutím sa skutočného socializmu a skutočnej demokracie pre väčšinu spoločnosti, pre pracujúcich, je zamaskovanou formou návratu k diktatúre buržoázie, ku kapitalizmu. Demokracia, štát, celé usporiadanie spoločnosti sú neodlučiteľné od hegemonie robotníckej triedy, komunistickej strany, pretože iba robotnícka trieda, vďaka svojej zomknutosti a vysokej politickej organizovanosti, je schopná čeliť buržoáznej reakcii, zjednocovať a vychovávať všetkých pracujúcich v boji za socializmus a komunizmus.